

2023

REFLEKTION - IPCC:S RAPPORT OM KLIMATFÖRÄNDRINGARNA

FN:s klimatpanel IPCC (Intergovernmental Panel on Climate Change) släppte i slutet av mars sin sjätte rapport om den samlade klimatvetenskapen.

Rapporten beskrivs som en slutgiltig varning: vi måste agera nu. Den belyser det enorma allvaret i klimatkrisen, de alltmer akuta konsekvenserna för människor och natur samt betonar vikten av miljö rättvisa.

Den går dock inte in på hur samhället ska ställa om för att de nödvändiga utsläppsminskningarna ska vara möjliga. Några saker kan inte betonas nog när vi ställer om för att undkomma en klimatkatastrof.

GENUSPERSPEKTIV ÄR NÖDVÄNDIGT

Mellan 3,3 och 3,6 miljarder människor lever i länder som är mycket sårbara för klimatförändringar. Dödligheten till följd av stormar, översvämningar och torka var till exempel 15 gånger högre i länder med hög sårbarhet för klimatförändringar än i länder med låg sårbarhet från 2010 till 2020.

Kvinnor och flickor drabbas extra hårt

Av de uppskattade 26 miljoner människor som tvingats fly på grund av klimatförändringar är 20 miljoner kvinnor.

Flickor och kvinnor påverkas oproportionerligt hårt av klimatrelaterade katastrofer. Trots detta är deras behov och röster systematiskt exkluderade från arbetet med att hantera - och mildra - effekterna av klimatförändringarna.

Klimatrelaterade naturkatastrofer medför ett ökat behov av preventivmedel och abort - men genom katastrofernas effekter på samhällen minskar tillgången till just detta.

Tillgång till vård stängs av under katastrofer - det leder till att gravida ställs inför stora risker när de tappar kontakten med mödravården.

Klimatförändringarna bidrar också till att tillgången till rent vatten försämras vilket innebär längre avstånd för att hämta vatten - en uppgift som oftast landar på kvinnor och flickor. Detta ökar risken för att de blir utsatta för våld och övergrepp.

Vikten av miljö rättvisa i kampen mot klimatförändringarna

Miljökatastrofer förstör hem och tvingar människor på flykt, vilket ökar risken för sexuellt våld samtidigt som tillgången till sexuell och reproduktiv hälsovård begränsas. IPCC identifierar i och för sig vikten av ett genusperspektiv, men säger inte hur eller när.

Det är viktigt att integrera genusperspektivet i alla aspekter av klimatanpassning och omställning, särskilt när katastrofen är ett faktum.

Det behövs tydliga riktlinjer som säkerställer en rättvis klimatomställning som inte förstärker och reproducerar ojämlikhet och exkludering.

Kvinnors och flickors rösters måste höras - för att säkerställa att en rättvis klimatomställning blir jämställd.

FOSSILA BRÄNSLEN MÅSTE UPPHÖRA

Att mänsklig aktivitet påverkar den globala uppvärmningen står utom rimliga tvivel. Förbränning av fossila bränslen och försämrade status för eller förlust av naturliga ekosystem är huvudorsakerna till klimatförändringarna. Det är därmed naturligt att fokusera på att minska, eller snarare upphöra med, utvinning och förbränning av fossila bränslen.

Förnybar energi kräver resurser

Samtidigt lyfts minskande kostnader för sol- och vindkraft samt batterier som välkomna framsteg av klimatpanelen. Det är dock viktigt att komma ihåg att även förnybar energi är beroende av ändliga resurser. Solpaneler, vindkraftverk och batterier är beroende av metaller som kobolt, zink, litium och koppar. Även kärnkraft, som ibland målas upp som lösningen på klimatkrisen, är beroende av uran.

Den så kallade gröna omställningen har lett till en ny metallboom. Gruvverksamhet har alltid medfört enorma miljöproblem och kränkningar av mänskliga rättigheter. Dessa problem kvarstår och blir inte mindre när vi av omsorg om klimatet går över från fossilsamhället till mineralsamhället, snarare tvärtom.

Vår livsstil är en bidragande faktor till klimatförändringarna

Det står klart i rapporten att livsstil är en bidragande faktor till klimatförändringarna. En förutsättning för att uppnå miljö- och klimaträttvisa är att minska konsumtionen.

Att enbart byta ut fossilt mot så kallat förnyelsebart löser varken miljöproblemen eller ger utrymme för dem som inte bidragit till klimatförändringarna att öka sin konsumtion för att uppnå en skälig levnadsstandard.

Nettonoll är inte lösningen

I rapporten framgår det att det är avgörande att de globala utsläppen av växthusgaser minskar till nettonoll senast år 2050. Det som menas med netto noll är att utsläppen helst ska minska så mycket som möjligt och att de då återstående utsläppen klimatkompenseras. Det är en ekvation som går ut på att klimatkompensera för lika mycket som släpps ut. Därmed säger det inget om hur höga utsläppen faktiskt är. Negativa utsläpp innebär att mer koldioxid fångas in än vad som släpps ut.

Det vanligaste formen för att klimatkompensera idag är genom att skog och mark någon annanstans förväntas ta upp samma mängd koldioxid över tid.

Storskalig odling av träd är vanligt bland klimatkompensationsprojekt. Många av de områden för trädplantering finns i södra Afrika och är redan högproduktiva ekosystem med biologisk mångfald som försörjer både människor och boskap. Tvångsförflyttningar och lokal miljöförstöring är vanliga följder av projekten.

Samtidigt innebär klimatkompensering att fossilbolag - och andra klimatförstörande verksamheter - kan fortsätta med sin verksamhet trots löften om nettonollutsläpp.

Det krävs omställning - inte bara ny teknik

IPCC-rapporten säger att för att uppnå negativa utsläpp krävs koldioxidavlägsning från atmosfären, vilket är en teknik som inte används i stor skala ännu.

Istället för att förlita oss på teknik som knappt finns och netto noll-utsläpp som kan innebära "business as usual", måste vi minska våra utsläpp och stoppa utarmningen av planetens ekosystem.

JORDBRUKET BIDRAR TILL UTSLÄPP

Jordbruket står för upp till en tredjedel av utsläppen och är den primära orsaken till förlust av biologisk mångfald. Rapporten visar hur klimatförändringarna har påverkat våra globala system för livsmedel.

Problemet med det industriella jordbruket

Problemet är sättet maten produceras och konsumeras på. Värdekedjan måste förändras, och det kan ske genom att vidta åtgärder mot det industriella jordbruket. Storskaligt, industriellt jordbruk utnyttjar naturen hänsynslöst och innebär ofta att människor tvingas bort från sina hem och försörjning. Utformningen av dagens livsmedelssystem bidrar också till ökade avfall i globala Syd.

Integrerade metoder för hållbar matproduktion

Rapporten påpekar vikten av integrerade metoder för att uppnå flera mål, inklusive att trygga matförsörjningen, och understryker att övergången till hälsosam kost och minskning av matavfall, tillsammans med hållbart jordbruk, kan minska påverkan på ekosystem och frigöra mark för skogsplantering och återställande av biologisk mångfald.

Matsuveränitet är en del av lösningen

Vad som saknas i rapporten är en satsning på matsuveränitet. Ohållbara konsumtions- och produktionsmönster leder till kollaps av hela ekosystem, vilket ger långtgående konsekvenser för människor globalt. Särskilt drabbade är urfolk och lokala samhällen som är direkt beroende av ekosystemen för sin överlevnad.

Värdet av att ta hänsyn till olika kunskapssystem

Anpassning måste göras i dialog med urfolk och lokala samhällen, vilka idag oftast ignoreras och utesluts. Det är viktigt att betona behovet av att värdera olika kunskapssystem för att framgångsrikt kunna svara på klimatkrisen. Detta bör återspeglas i mål och åtgärder såsom skydd av traditionella frösorter, agroekologi och satsning på matsuveränitet. Rapporten påpekar att även om klimatförändringspolitik och lagar har förbättrats, är politikens räckvidd fortfarande begränsad inom exempelvis jordbruksområdet.

Politik som främjar mer intensiv användning av kemiska gödningsmedel bör inte stödjas, eftersom dessa förorenar vattenkällor och skapar ekonomiska bördor för småskaliga lantbrukare.

**EN STORSKALIG
SYSTEMOMSTÄLLNING
KRÄVS
FÖR ATT UPPNÅ
KLIMATRÄTTVISA.**

AVSLUTANDE TANKAR

Klimatförändringar, som orsakats av människan, har lett till omfattande skador på naturen och människor över hela världen. Dessa effekter är mer omfattande och allvarliga än vad som tidigare förväntats, och de eskalerar snabbt med varje tiondels grad av uppvärmning.

För att möta dessa utmaningar behöver vi anpassningsåtgärder och finansiering för att skala upp lösningar. Trots detta finns det vissa klimatpåverkningar som är oåterkalleliga och kommer att leda till förluster och skador. För att begränsa global temperaturökning till 1,5 grader Celsius behöver vi övergå snabbt till att inte längre bränna fossila bränslen och genomföra systemomfattande nödvändiga förändringar.

Finansieringsfrågan är en viktig del av rapporten. Det behövs kapital för att minska utsläppen men också för att anpassa oss till ett föränderligt klimat med mer extremväder. I det avseendet är det viktigt att poängtera investerares roll. Utan finansiering skulle det inte vara möjligt att genomföra klimatskadliga projekt. Därmed bär investerare - som banker, pensionsfonder och exportkrediter - också ett stort ansvar och det är därför viktigt att reglera branschen.

I rapporten lyfts ländernas nationella bidrag till Parisavtalet som otillräckliga och tyvärr lever få upp till de uppsatta målen - vilket inte är förvånande. Vi lever i ett samhälle som strävar efter konstant tillväxt som per definition innebär ett materiellt fokus och ökade utsläpp. Systemet upprätthålls på många olika sätt och det behövs ändringar på flera nivåer för att åstadkomma ett system som uppmuntrar till åtgärder som är positiva och nödvändiga för klimatomställningen snarare än tvärtom. I många av dagens frihandelsavtal ingår investeringsskydd och klausuler som gör det möjligt för företag att stämma stater i parallella skiljedomstolar om de upplever att förutsättningarna för deras investeringar förändras.

Det är också fallet i Energistadgefördraget ECT (Energy Charter Treaty) som reglerar energisektorn och innebär att inga energislag får premieras framför andra. Därmed kan åtgärder som vidtagits för att uppfylla åtaganden i Parisavtalet leda till att staters ställs inför rätta. De enorma rättegångskostnaderna kan ha en avskräckande effekt och förhindra att åtgärder vidtas.

Vi kan anpassa oss och bli mer motståndskraftiga, men det finns gränser. Ju längre vi dröjer med att agera, desto färre alternativ finns tillgängliga. Hur klimatomställningen ska gå till behöver vara rotad i olika värden, kunskaper och vetenskap. Kunskap från kvinnor, urfolk och lokalsamhällen måste inkluderas i nationella och internationella mål för att hantera klimatförändringar. Detta är ett sätt att säkerställa klimaträttvisa.

Vi måste agera nu för att bygga ett motståndskraftigt globalt system där mänskliga och miljömässiga rättigheter står i centrum.